

Vinko Avguštin Škafar

Lutrov prevod in razlaga Magnifikata

Luther's Translation and Interpretation of the Magnificat

Prav je, da v Lutrovem letu v reviji *Edinost in dialog* objavimo del slovenskega prevoda²² Lutrovega prevoda in razlage Magnifikata. Tako bodo bralci vsaj malce neposredno zaslutili stil in naravnost Martina Lutra do Boga in Marije. V slovenščini so dostopni še naslednji prevodi: Luter, Martin. 1978. O svobodi krščanskega človeka. Prevedel Valentin Kalan. *Časopis za kritiko znanosti*, let. 6, št. 29/30: 245–269; 2002. *Tukaj stojim: teološko politični spisi*. Izbral, prevedel in uredil Božidar Debenjak. Ljubljana: Krtina; 2001. *O svobodi kristjana*. Prevedel Feri Kuzmič. Koper: Vostri; Koch, Kurt, ur. 2017. *Luther za katoličane*. Ljubljana: Novi svet.

Prevod in razlaga Magnifikata: predgovor in uvod

Če bočemo to hvalnico (Magnifikat) prav razumeti, se moramo zavedati, da hvalivka devica Marija govori iz svoje lastne izkušnje, v kateri jo je Sveti Duh razsvetlil in poučil. Kajti ne Boga ne Božje besede ne more nihče prav razumeti, če mu ni dano neposredno od Svetega Duha. Nikomur pa ni dano od Svetega Duha, ne da bi izkusil, poskusil in občutil. V tej izkušnji Sveti Duh poučuje kot v svoji lastni šoli, zunaj katere se ne moremo naučiti ničesar razen praznih besed in blebetanja. Tako je Sveti Duh učil tudi sveto devico, ko je sama na sebi izkusila, da kljub njeni nizkosti, neuglednosti, uboštvu in sramoti Bog v njej dela velike reči. Učil jo je te bogate umetnosti in modrosti, namreč da je Bog takšen Gospod, ki vselej povišuje tisto, kar je nizko, in ponižuje tisto, kar je visoko, skratka: lomi tisto, kar je celo, in celi tisto, kar je zlomljeno.

²² Ta prevod je izšel v knjigi: Luter, Martin. 2001. *Izbrani spisi*. Ljubljana: Nova revija.

Kot je namreč v začetku Bog vsa bitja sveta ustvaril iz nič – in se zato tudi imenuje »Stvarnik« in »vsemogočni« – se tudi nič ne spreminja glede načina njegovega delovanja, tako da bodo do konca časov njegova dela takšna, in bo iz tistega, kar je nič, kar je nizko, prezirano, bedno in mrtvo, delal nekaj dragocenega, častnega, veselega (selig) in živega. In narobe: vse, kar je nekaj, kar je dragoceno, častno, veselo in živo, Bog uničuje, ponižuje, izpostavlja prezirju ter vrže v bedo in smrt. Na tak način ne more ravnati nobeno ustvarjeno bitje, nihče drug ne more delati nekaj iz nič. Njegove oči pač gledajo samo v globino, nikoli v višino, kot lahko beremo pri Danielu v hvalnici treh mladeničev v ognjeni peči (DanD 2,54): »Prestoluješ nad kerubi in motriš brezna,« ter v Psalmu 138,6: »Gospod je vzvišen in vidi nizkega, ošabnega pa spozna od daleč.« In prav tako tudi v Psalmu 113,5: »Kdo je kakor Gospod, naš Bog, ki ima prestol na višavi; kakor tisti, ki gleda v nižave, v nebesih in na zemlji?« Ker je namreč najvišji in ni ničesar nad njim, ne more gledati čezse, ampak zre nujno le vase in podse, in globlje ko je kdo pod njim, bolje ga vidi.

Narobe pa svet in človeške oči vselej gledajo čezse in se hočejo na vsak način povzpeti navzgor, kot piše v Pregovorih 30,13: »To je rod, čigar pogled je uprt v višine in čigar trepalnice so privzdignjene v višave.« Naša vsakdanja izkušnja potrjuje, da se vsi ženejo zgolj čezse in iščejo čast, moč, bogastvo, učenost, dobro življenje in vse drugo, kar je veliko in vzvišeno. Na takšne ljudi se tudi vsi obežajo, radi jim služijo, biti hočejo z njimi na višini in postati deležni njihove visokosti, tako da ni čudno, da je malo kraljev in veljakov, ki bi jih Pismo označevalo za pobožne. Nihče pa noče gledati proti dnu (tieffe), kjer so uboštvo, sramota, stiska, beda in tesnoba. Vsi obračajo glave stran, vsi se odvrčajo od takšnih ljudi: vsi bežijo, vsi se jih bojijo, zapuščajajo jih in nihče niti ne pomisli, da bi jim pomagal, jim stal ob strani in dovolil, da bi bili tudi oni nekaj. Tako morajo ostati na dnu: množica nižjih, preziranih. Med ljudmi ni nikogar, ki bi bil stvarnik in bi znal iz nič narediti nekaj, čeprav nas Pavel v Pismu Rimljanom 12,16 uči in pravi: »Ljubi bratje, ne prizadevajte si za visoke reči, marveč se prilagajajte nižkim.«

Zato edino Bogu ostane pogled (ansehen), ki motri brezna, stisko in bedo in je blizu vsem, ki so na dnu, kot pravi Prvo Petrovo pismo 5,5: »Bog se visokim (prevzetnim) upira, nižkim pa daje milost.« In zato se zdaj izlivata Božja ljubezen in njegova hvala. Nihče namreč ne more hvaliti Boga, če ga prej ne ljubi. Prav tako ga nihče ne more ljubiti, če ga ni kar najbolj milo in kar se da dobro spoznal. Tako ga pa lahko spoznamo samo prek del, ki nam jih izkazuje in ki smo jih občutili in izkusili. In ko izkusimo, da je on Bog, ki svoj pogled upira k dnu in pomaga le ubogim, preziranim, bednim, klavrnim in zapuščenim ter tistim, ki so nič, postane človeku tako srčno ljub, da srce prekipeva od veselja, poskakuje in se odpira zaradi veselja,

saj se zdaj veseli Boga. In tu je potem Sveti Dub, ki nam takšno čezmerno vednost (kunst) in veselje da prek izkustva, v enem samem trenutku.

Zato je Bog tudi položil smrt na vse nas in je svojim najljubšim otrokom in kristjanom namenil Kristusov križ ter z njim veliko trpljenja in mnogo stisk. Da, tudi če od časa do časa pusti, da padejo v greh, stori to zato, da bi jih čim več videl na dnu in bi jim veliko pomagal, zanje veliko naredil, se izkazal kot pravi Stvarnik in se jim tako dal spoznati, ljubiti in hvaliti. Pri tem mu svet s svojim daljnovidnim očesom žal nenehno nasprotuje in ovira njegov pogled, delo, pomoč, spoznanje, ljubezen in hvalo, ga ropa vse tovrstne časti, sebe pa prikrajšuje za srečo, veselje in radost odrešenja (selickeit). Tako je celo svojega edinega ljubljenega Sina Kristusa vrgel v brezno vsega obupa in na njem odlično izkazal svoj pogled, svoje delo, svojo pomoč, naravo, voljo in rešitev. Zato tudi Kristus, ki ga v tem odlično izkušamo, na veke ostaja poln pričevanja, poln Božje ljubezni in hvale, kot pravi Psalm 21,7: »Osrečil si ga z veseljem svojega obličja.« To pomeni, da te je videl in spoznal. O tem tudi Psalm 45,18 pravi, da v nebesih sveti ne bodo počeli nič drugega kot to, da bodo hvalili Boga, ki se je ozrl na njih, ko so bili na dnu, in se jim je dal spoznati, ljubiti in hvaliti.

To počne tudi mila Kristusova mati. S svojim zgledom, izkušnjo in besedami nas uči, kako naj Boga spoznavamo, ljubimo in hvalimo. Ker se namreč hvali z veseljem, živahnim duhom in ker hvali Boga, da se je ozrl nanjo kljub njeni nizkosti in kljub temu, da je bila nič, moramo domnevati, da so bili njeni starši revni, prezirani in nepomembni. Če naj to zaradi neukih različno ponazorimo: ni dvoma, da so bile hčere velikih duhovnikov in članov velikega zbora v Jeruzalemu, pa tudi v mnogih drugih mestih, bogate, lepe, mlade, učene in deležne največjih časti, ugledne v vsej deželi, kakor dandanes hčere kraljev, vladarjev in bogatih. In tudi v Nazaretu, v svojem mestu, Marija ni bila hči višjega oblastnika, marveč navadnega, revnega moža. Tako med ljudmi ni imela ugleda in nihče je ni spoštoval. Pri sosedih in njihovih hčerah je veljala za preprosto dekle, ki vzdržuje hišo in oskerbuje živino. Vsekakor ni bila nič več, kot bi bila danes kakšna revna dekla, ki v hiši dela tisto, kar od nje pričakujejo.

Tako je namreč prerokoval Izajija (Iz 11,1): »Mladika požene iz Jesejeve korenike, poganjek obrodi iz njegove korenine. Na njem bo počival Gospodov Dub.« Korenika in korenina je Jesejev oziroma Davidov rod in prav posebej devica Marija, mladika in poganjek pa Kristus. No, kakor ni predvidljivo, ampak celo zelo neverjetno, da bi iz sube korenike in trble korenine zrasel lep poganjek oziroma mladika, tako ni bilo predvidljivo niti to, da bi Marija lahko postala mati takšnega otroka. Mislim namreč, da se ne imenuje korenika in korenina zgolj zato, ker je postala mati po

nadnaravni poti, v nedotaknjeni deviškosti, kot bi bilo nadnaravno, če bi mladika pognala iz mrtvega štor, temveč tudi zato, ker je Davidov rod, ki je v Davidovih in Salamonovih časih zelenel in brstel v veliki časti, moči, bogastvu in sreči, tudi v očeh sveta bil nekaj vzvišenega. Na koncu pa, ko bi moral priti Kristus, so si to čast prilastili duhovniki. Sami so vladali, Davidov kraljevski rod pa je, ubog in prezrt, postal kakor mrtev štor, tako da ni bilo več videti in upati, da bo iz njega spet kdaj prišel kak kralj v vsej časti. In ravno ko je bila njegova podoba najbolj neugledna, je Kristus prišel. Rodila ga je nepomembna, revna dekla, prezrt štor. In tako ta mladika, ta roža, raste iz osebe, ki je Hanove in Kajfove hčerke ne bi imele za vredno, da bi bila njihova najnižja dekla. Tako se Božja dela in njegove oči spuščajo proti dnu, človekov obraz in dela pa se vselej dvigujejo navzgor. To je bil torej povod za njeno hvalnico, ki jo hočemo slišati od besede do besede. (Luter 2001, 285–289)

Lutrova razlaga zadnje vrstice Magnifikata

»[...] kakor je govoril našim očetom: Abrahamu in njegovim potomcem na veke.« (Lk 1,55)

S tem padejo vse zasluge in predrznost in se povelicata čista milost in usmiljenost Boga. Bog namreč ni sprejel Izraela zaradi njegovih zaslug, ampak zavaljo svoje obljube. Obljubo je dal iz čiste milosti in iz čiste milosti jo je tudi izpolnil. Zato Pavel v Pismu Galačanom 3,17 sl. pravi, da se je Bog štiristo let prej, preden je po Mojzesu dal postavo, zaobljubil Abrahamu, da se nihče ne bi hvalil, češ da si je takšno milost in obljubo zaslužil in pridobil s postavo ali deli postave. To obljubo slavi in čez vse poveljuje tudi Božja mati in to delo, da je Bog postal človek, v celoti pripisuje milostnim, nezaslužnim obljubam, ki jih je Bog dal Abrahamu.

Božjo obljubo Abrahamu najdemo v Prvi Mojzesovi knjigi 12,3 in 22,18 in tudi sicer na mnogih mestih; glasi pa se: »Prisegel sem pri sebi: v tvojem semenu bodo blagoslovljeni vsi rodovi oziroma narodi na zemlji.« Te Božje besede upravičeno povzdigujejo Pavel in vsi preroki. Z njimi je namreč ohranjen in odrešen (selig worden) tako Abraham kot njegovi potomci, in tudi mi bomo v njih odrešeni, saj vsebujejo in obljublajo Kristusa, Odrešenika vsega sveta. In to je Abrahamovo naročje, v katerem so vsi, ki so bili rešeni pred Kristusovim rojstvom. Mimo teh besed ni bil nihče odrešen, najsij je opravljal vsa dobra dela. To si bočemo ogledati.

Prvič, iz teh Božjih besed izhaja, da je ves svet, ki je zunaj Kristusa, v grehu, pogubljenju in prekletstvu, in to z vsem svojim početjem in vednostjo vred. Kajti če ne pravi »mnogi«, temveč »vsi« rodovi bodo blagoslovljeni v Abrahamovem semenu, to pomeni, da noben rod ne bo blagoslovljen brez Abrahamovega semena. Kako bi

mogel Bog obljubiti blagoslov s tolikšno resnostjo in dragoceno prisego, če bi bili vsi že vsi blagoslovljeni, ne pa prekleti? Iz tega izreka so preroki izpeljevali in sklepali, da so vsi ljudje budobni, navadni lažnivci, neiskereni, slepi, skratka, da so brez Boga, tako pa v Pismu ni ravno velika čast imenovati se človek. Pred Bogom namreč to ime ni večje, kot če se pred svetom kdo imenuje lažnivec in nezvest; tako zelo ga je Adamov padeč pokvaril, da mu je pogubljenje prirojeno, postalo je hkrati njegova narava in bitnost.

In drugič, to Abrahamovo seme ni smelo biti rojeno po naravni poti od moškega in ženske. Taisto rojstvo je namreč prekleto in njegov sad je tudi povsem preklet. Če naj bi bil ves svet odrešen v Abrahamovem semenu in z njim blagoslovljen, kot pravijo besede Božje prisega, je moralo to seme že prej biti blagoslovljeno in nedotaknjeno ter neomadeževano s tem prekletstvom. Biti je moralo pravi blagoslov, poln milosti in resnice. In narobe: če torej Bog, ki se ne more lagati, obljubi in priseže, da bo to Abrahamovo naravno seme, to je naravni, resnični otrok, njegovo meso in kri, mora to seme biti resnični, naravni človek, Abrahamovo meso in kri. Tu si torej nasproti stoji: biti Abrahamov potomec po naravni poti, njegovo meso in kri, in vendar ne biti rojen po naravni poti od moškega in ženske. Kajti ravno zato rabi besedo »tvoje seme«, ne pa besede »tvoj otrok«, da bi bilo kar se da jasno in nedvoumno, da gre za naravno potomstvo po krvi in mesu, kakršno je pač seme. Za otroka namreč, kot vemo, ni nujno, da je po naravni poti. Kdo bi tu znal najti srednjo pot, da bosta Božja beseda in prisega resnični, čeprav se v njiju tepejo tako nasprotujoče se reči? To je storil Bog sam. On lahko izpolni, kar obljubi, tudi če tega nihče ne more razumeti, preden se zgodi. Zato njegove besede in dela ne zahtevajo umskega utemeljevanja, temveč terjajo svobodno, čisto vero.

Vidiš, to je blagoslovljeno Abrahamovo seme, v katerem je ves svet osvobojen prekletstva. Kdor namreč v to seme veruje, ga kliče in izpoveduje, kdor se ga oklepa, temu je vse prekletstvo odpuščeno in dan ves blagoslov, kakor se glasita Božja beseda in prisega: »V tvojem semenu bodo blagoslovljeni vsi narodi na zemlji,« to je: vse, kar bo blagoslovljeno, mora biti in bo blagoslovljeno s tem semenom in po nobeni drugi poti. Vidiš, to je Abrahamovo seme, ki se ni rodilo nobenemu njegovih sinov, kar so vselej pričakovali Judje, temveč le njegovi edini hčeri Mariji.

In to je tisto, kar misli mila mati tega semena, ko pravi, da se je Gospod zavzel za Izraela, kakor je obljubil Abrahamu in vsemu njegovemu semenu: jasno je videla, da je ta obljuba izpolnjena v njej. Zato tudi pravi, da je zdaj izpolnjena, da se je zavzel, da je zadostil svoji besedi, samo zato, ker se je spomnil svojega usmiljenja. Tu vidimo temelj evangelija, vidimo, zakaj vsi nauki in vse oznanjenje težijo k veri

v Kristusa in v Abrahamovo naročje. Kjer te vere ni, ni ničesar več, v čemer bi lahko bilo sprejeto (ergriffen) to blagoslovljeno seme. In resnično, celo Sveto pismo sloni na tej Božji prisegi, saj vse govori o Kristusu. Nadalje vidimo, da so vsi očaki v Stari zavezi skupaj z vsemi svetimi preroki imeli prav to vero in ta evangelij, ki ju imamo mi, kot pravi Pavel v Prvem pismu Korinčanom 10,1 sl. Vsi so namreč s trdno vero ostali v tej Božji prisegi in Abrahamovem naročju in tako bili obranjeni, le da so oni verjeli v obljubljeno in pričakovano seme, mi pa v to, ki se je pojavilo in nam je bilo dano. Vse pa je ena resnica obljube, tudi ena vera, en Kristus, en Gospod, danes, v tistih časih in na veke, kot pravi Pavel v Pismu Hebrejcem 13,8.

Da je bila pozneje Judom dana postava, se s to obljubo ne da primerjati, zgodilo pa se je zato, da bi v luči zakona bolje spoznali svojo pogubno naravo in toliko bolj goreče brepeneli po obljubljenem blagoslovljenem semenu. To je bila njihova prednost v primerjavi s pogani vsega sveta. Vendar so to prednost postavili na glavo, sebe pa na slabše: namenili so se, da bodo sami izpolnjevali zakon, namesto da bi po njem spoznavali svoje prekletstvo, potrebno blagoslova. S tem so si sami zaprli vrata in seme jih je moralo zaobiti. Še danes so takšni, daj Bog, da ne več dolgo! Amen. To je bil tudi boj vseh prerokov z njimi. Preroki so namreč dobro razumeli, čemu postava – namreč da je tu zato, da bi v njej spoznali svojo prekleto naravo in se naučili klicati Kristusa. Zato so zavračali vsa dobra dela in življenje Judov, ki ni sledilo tej poti. Zato so postali jezni nanje in jih pobijali kot tiste, ki zavračajo bogoslužje, dobra dela in dobro življenje. Isto ves čas počnejo hinavci in neusmiljeni svetniki. O tem bi lahko veliko govorili.

To pa, da Marija pravi »Abrahamu in njegovemu potomstvu na veke«: »na veke« (in ewickeit) je treba razumeti tako, da milost traja ves čas – od Abrahamovih časov do sodnega dne. Čeprav se je namreč velika množica zakrknila, vselej obstajajo tudi takšni – naj so še tako maloštevilni – ki se spreobračajo h Kristusu in verujejo vanj. Ta Božja obljuba namreč ni zlagana: Abrahamu in njegovemu potomstvu se ni zgodila za eno leto niti za tisoč let, marveč na veke, to je iz enega človeškega veka v druge veke, nepretrgoma. Zato z Judi ne bi smeli tako grdo ravnati, saj so med njimi tudi taki, ki še postanejo kristjani, in teh je vsak dan več. Poleg tega obljuba, da bodo med Abrahamovim semenom vselej tudi kristjani, ki bodo spoznavali (erkennen) blagoslovljeno seme, velja samo za Jude, ne pa tudi za pogane. Mi stojimo zgolj na milosti, brez Božje obljube. Kdo bi vedel, kako in kdaj: najbrž bi bila prava mera to, da bi krščansko živeli in jih z dobroto pritegnili h Kristusu. Toda kdo bi hotel postati kristjan, potem ko je videl, kako zelo nekrščansko kristjani ravnajo z ljudmi? Ne tako, ljubi kristjani: v miru jim povejmo resnico, če pa je nočejo slišati, jih pustimo, naj gredo v miru. Koliko je kristjanov, ki Kristusa ne spoštujejo in se ne

menijo za njegove besede, da, še manj kakor pogani in Judje, in vendar jih puščamo, da v miru gredo, kamor hočejo, celo padamo pred njimi na kolena in jih molimo, skoraj kot kakšne bogove. Tu se bomo tokrat ustavili in prosili Boga za pravilno razumevanje Magnifikata, da ne bi le svetil v nas in nam govoril, temveč bi gorel in živel v naših telesih in dušah. To nam daj, Kristus, po priprošnji in po volji svoje ljube matere Marije! Amen. (Luter 2011, 344–348)